

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ	8
1.1. Визначення, функції та принципи страхування	8
1.2. Страховий ринок у системі фінансових ринків, його функції і роль ...	33
1.3. Взаємозалежність страхового, банківського та соціального секторів в умовах глобалізаційних процесів	63
1.4. Актуарна складова функціонування страхового та перестрахового ринків	70
<i>Список використаної літератури</i>	<i>78</i>
2. ПЕРЕСТРАХУВАННЯ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПЕРЕСТРАХОВОГО РИНКУ	83
2.1. Визначення перестраховування, його роль і місце у розвитку економіки	83
2.2. Ідентифікація позиції національного страхового ринку на основі оцінки його відхилення від рівноважного стану	102
2.3. Моделювання стабілізаційних процесів на ринку перестраховування України	111
2.4. Порівняльна характеристика особливостей становлення стабілізаційного стану ринків перестраховування Німеччини, Франції та України	114
2.5. Стратегічні напрямки розвитку ринку перестраховування в Україні в умовах кризових явищ	123
<i>Список використаної літератури</i>	<i>131</i>
3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКІВ СТРАХУВАННЯ ТА ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	133
3.1. Тенденції розвитку світового страхового ринку та місце України в ньому	133
3.2. Аналіз сучасного стану, проблем та перспектив розвитку ринку перестраховування в Україні	149
<i>Список використаної літератури</i>	<i>165</i>

4. БАНКІВСЬКО-СТРАХОВА ІНТЕГРАЦІЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ	168
4.1. Сутність та передумови банківсько-страхової інтеграції	168
4.2. Сучасний стан та перспективи розвитку регіональних ринків банківського страхування	185
4.3. Банківсько-страхова інтеграція в умовах формування конвергентної моделі фінансового ринку	214
4.4. Напрямки банківсько-страхової інтеграції в сфері інвестування.	228
<i>Список використаної літератури</i>	238
5. РОЗВИТОК АЛЬТЕРНАТИВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РИЗИКАМИ	243
5.1. Нові форми взаємодії суб'єктів страхового ринку та ринку капіталу: основні фактори та тенденції розвитку	244
5.2. Специфіка ризиків катастроф та методи їх оцінки	255
5.3. Особливості побудови сек'юритизаційних структур для передачі катастрофічних страхових ризиків	271
5.4. Облігації катастроф: ключові характеристики, співвідношення морального і базисного ризиків	287
<i>Список використаної літератури</i>	304
6. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СТРАХОВОГО ТА ПЕРЕСТРАХОВОГО РИНКІВ	309
6.1. Державні важелі впливу на фінансову безпеку страхового та перестрахового ринків	309
6.2. Міжнародні стандарти в системі забезпечення фінансової безпеки страхового та перестрахового ринків (SOLVENCY II)	323
6.3. Концептуальні засади державного регулювання страхового та перестрахового ринків в Україні	331
6.4. Перспективи становлення та діяльності мегарегуляторів на фінансовому ринку	357
<i>Список використаної літератури</i>	373
ДОДАТОК	380

ВСТУП

Ефективне функціонування страхового ринку є запорукою забезпечення стійкості розвитку економіки держави. Через реалізацію ризикової функції страхування відбувається швидке відновлення господарської діяльності, забезпечується неперервність процесу відтворення та мінімізуються ризики господарської діяльності економічних суб'єктів.

У сучасних умовах посилення інтеграційних та конвергентних процесів на світовому фінансовому ринку відбувається поступова трансформація страхового ринку, формуються нові форми його взаємодії з іншими сегментами фінансового ринку, створюються нові комплексні фінансові продукти, що забезпечують поєднання страхових послуг із послугами інших посередників фінансового ринку.

У той самий час глобалізація економічних відносин сприяє підвищенню транскордонної мобільності капіталів та інтенсифікації фінансових потоків між країнами, у тому числі й за страховими та перестраховими операціями. Ці процеси супроводжуються дерегулюванням та лібералізацією міжнародних фінансових відносин, а також розвитком новітніх інформаційних систем, що сприяє створенню технологічної основи інтеграції фінансових посередників. Саме тому страховий сектор України не може розглядатися ізольовано від тенденцій розвитку світового страхового ринку. З іншого боку, посилення взаємодії між окремими сегментами фінансового ринку вимагає розгляду сучасних особливостей функціонування страхового ринку у взаємозв'язку із банківським сектором та ринком капіталу.

З огляду на викладене в монографії висвітлено концептуальні засади функціонування страхового та перестрахового ринків в умовах глобалізації та інтеграції світової економіки, зокрема проаналізовано сутність страхування, визначено його основні функції та принципи реалізації, розглянуто структуру страхового ринку та з'ясовано його місце у фінансовій системі держави.

Окрема увага приділена дослідженню питань, що стосуються методологічних засад проведення перестрахових операцій, визначення їх місця та ролі у розвитку економіки. Враховуючи специфіку перестраховування, особливості об'єкта та суб'єктів здійснення перестрахових операцій, запропоновано розглядати ринок перестраховування окремо від страхового ринку. На основі цього в монографії проведено аналіз ринку перестраховування в Україні, визначені стратегічні напрями його

розвитку в умовах кризових явищ на основі застосування аналізу Стательберга і Карно.

Сучасною тенденцією розвитку світового господарства є суттєва зміна структури світової фінансової архітектури, що, перш за все, обумовлено посиленням процесів зближення банківського та страхового ринків. Так, окремий розділ монографії присвячено визначенню економічної сутності та узагальненню передумов банківсько-страхової інтеграції. Здійснено ґрунтовний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку регіональних ринків банківського страхування, досліджено роль та місце банківсько-страхової інтеграції в умовах формування конвергентної моделі розвитку фінансового ринку.

Важливою складовою дослідження, представленого в монографії, є аналіз взаємозв'язків страхового ринку з ринком капіталу. Одним з основних результатів конвергенції даних ринків є розвиток механізму сек'юритизації катастрофічних страхових ризиків. Відповідно до цього в монографії розглянуто специфіку ризиків катастроф, досліджено особливості випуску та обігу цінних паперів, що використовуються для передачі страхових ризиків на ринок капіталу, а також проведено класифікацію облігацій катастроф та визначено їхні ключові характеристики.

Відкритість економіки держави в цілому та розширення сфер взаємодії страхових компаній з іншими фінансовими посередниками, як на внутрішньому, так і на зовнішньому фінансовому ринку, підвищує ризикованість страхової діяльності та вразливість страхового ринку до дії деструктивних факторів зовнішнього середовища. Враховуючи цей факт, важливе місце в монографії відведено питанням забезпечення фінансової безпеки страхового ринку, зокрема шляхом застосування важелів державного впливу. Досліджено концептуальні засади державного регулювання здійснення страхових і перестрахових операцій в Україні, а також розглянуто основні вимоги *Solvency II* стосовно забезпечення фінансової безпеки страхового і перестрахового ринків.

В умовах розвитку конвергентних процесів на фінансовому ринку, поступового формування фінансових конгломератів та створення нових фінансових продуктів виникають нові вимоги до організації системи державного нагляду та контролю за функціонуванням фінансових посередників. Тому значну увагу в монографії присвячено дослідженню моделей регулювання фінансової сфери та розгляду основних засад створення мегарегулятора фінансового ринку.

Монографія може бути корисною для фахівців страхової справи, працівників регуляторних і наглядових органів, викладачів, аспірантів і студентів економічних спеціальностей.

Монографія підготовлена колективом авторів у складі:

- д.е.н., проф. Козьменко О. В. (керівництво авторським колективом, загальна редакція, пп. 1.1, 1.2, 1.3, 2.4, 3.2, 5.1);
- Багмет К. В. (пп. 4.1–4.3);
- Бойко А. О. (пп. 2.1, 2.4, 3.2, 6.3);
- д.е.н., проф. Васильєва Т.А. (п. 4.4),
- Деркач О. М. (пп. 6.1, 6.2);
- Зленко І. В. (п. 6.1)
- д.е.н., проф. Козьменко С. М. (п. 4.4, 5.2);
- к.е.н. Кузьменко О. В. (пп. 1.3, 2.1-2.5);
- к.т.н. Левченко В. П. (п. 6.3);
- д.е.н., доц. Леонов С. В. (п. 4.3);
- Остапенко Л.С. (п. 6.2)
- Пахненко О. М. (п. 5.1, 5.3, 5.4);
- Роєнко В. В. (п. 3.1);
- Рубан О. О. (пп. 6.1, 6.3);
- Рубан С. О. (пп. 1.4, 3.1);
- Сергієнко О. В. (п. 1.4);
- д.е.н., проф. Школьник І. О. (п. 6.4).

1. БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ

1.1. ВИЗНАЧЕННЯ, ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ СТРАХУВАННЯ

Страховання є самостійною, ключовою економічною категорією і має притаманні лише йому специфічні функції і завдання, бо створення і функціонування страхових фондів – це обов’язковий елемент будь-якої економічної системи. *Страхові фонди* є сукупністю фондів фінансових ресурсів, основне призначення яких – покриття втрат, що виникли з непередбачуваних причин. Страхові фонди створюються за рахунок обов’язкових або добровільних страхових внесків юридичних та фізичних осіб і перебувають в розпорядженні страхових організацій (страхових компаній) різних форм власності. Це абсолютно об’єктивне явище в економіці кожної держави, а їх існування тісно пов’язане з наявністю різноманітних ризиків у господарській діяльності та суспільному житті.

Наявність страхових фондів фінансових ресурсів надає можливість певною мірою локалізувати втрати економіки, організацій та окремих громадян, пов’язані з фактами стихійного лиха і непередбачуваних обставин. Крім того, страхові фонди можуть використовуватися також як інвестиційні та кредитні ресурси в економіці, що можливо до настання страхового випадку.

Процедура страхування – це господарська операція, що має на меті можливість відшкодування збитків, які є наслідком якихось непередбачуваних, випадкових або невідворотних лих. Основним засобом для реалізації цієї мети служать пожертвування (внески) частки своїх доходів у вигляді регулярних внесків до страхових організацій, або розподіл між учасниками відповідних витрат. Розподіл без утворення страхового фонду був характерним для страхування в початковий період його розвитку і на сьогодні не застосовується. Такі витрати, не забезпечуючи безпосередньо збільшення цінностей, як це відбувається в процесі виробництва, повинні бути віднесені до моменту або процесу споживання [1].

За роки свого розвитку страхування зазнало суттєвих змін, залишивши свою сутність такою, якою вона була спочатку. Наведемо кілька найбільш поширених **визначень страхування**, які використовуються в законодавчих і нормативних актах, а також у спеціальній науково-практичній літературі.

Відповідно до Закону України «Про страхування» страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [2].

В одному з підручників зі страхування зазначається, що визначення страхування у вказаному законі перевантажене правовими аспектами. Це дійсно так, але слід пам'ятати, що ця дефініція є визначенням, яке наводиться саме в правовому акті [3].

Страхування – це система заходів щодо створення грошового (страхового) фонду за рахунок внесків його учасників, із коштів якого відшкодовуються збитки, що були спричинені стихійними лихами, нещасними випадками, а також сплачуються інші суми у зв'язку з настанням певних подій [4].

Російський фахівець В. В. Шахов вказує, що під страхуванням як економічною категорією, як правило, розуміється система економічних відносин, яка охоплює створення за рахунок організацій і населення спеціального фонду коштів і використання цього фонду для відшкодування збитку, який нанесено майну стихійними явищами та іншими несприятливими випадковими явищами, а також для надання громадянам (або їхнім сім'ям) допомоги при настанні різних подій в їх житті (досягнення певного віку, втрати працездатності, смерті тощо) [5].

Страхування як економічна категорія – це система економічних відносин, пов'язана з процесом формування спеціальних цільових фондів грошових коштів особливими суб'єктами підприємницької діяльності – страховиками та використанням таких фондів у зв'язку із настанням непередбачуваних подій у суспільстві, які можуть спричинити збитки його членам – страхувальникам [6].

У підручнику «Страхова справа» за редакцією Л. І. Рейтмана наводиться таке визначення: «Страхування виступає як сукупність особливих замкнутих перерозподільних відносин між його учасниками з приводу формування за рахунок грошових внесків цільового страхового фонду, призначеного для відшкодування можливого надзвичайного та іншого збитку підприємствам і організаціям або для надання грошової допомоги громадянам» [7].

Згідно з [8] страхування є особливим видом економічної діяльності, пов'язаним з перерозподілом ризику нанесення збитку майновим інтересам серед учасників страхування (страхувальників) і

здійснюваним спеціалізованими організаціями (страховиками), що забезпечують акумуляцію страхових внесків, утворення страхових резервів і здійснення страхових виплат при нанесенні збитку застрахованим майновим інтересам. При цьому під перерозподілом ризиків розуміється процес, коли потенційний ризик нанесення збитку майновим інтересам кожного страхувальника розподіляється на всіх і кожен страхувальник стає учасником компенсації фактично завданого збитку.

Страховання – це двосторонні економічні відносини, які полягають у тому, що страхувальник, сплачуючи грошовий внесок, забезпечує собі (чи третій особі) у разі настання події, обумовленої договором або законом, суму виплати з боку страховика, який утримує певний обсяг відповідальності і для її забезпечення поповнює та ефективно розміщує резерви, вживає превентивні заходи, спрямовані на зменшення ризику, а в разі потреби перестраховує частину своєї відповідальності”, вважає колектив авторів підручника за редакцією С. С. Осадця [3].

Д. А. Навроцький, розглядаючи страхування як економічну категорію, трактує його як особливу форму економічних відносин обмінно-перерозподільчого характеру з приводу формування і використання колективних страхових фондів на засадах солідарної відповідальності з метою управління різними видами ризику [9].

О. А. Гвозденко визначає економічну сутність страхування через формування страховиком страхового фонду за рахунок страхових внесків страхувальників, призначеного для страхових виплат страхувальникам при настанні страхових випадків, зазначених у договорі [10].

Ю. В. Євченко визначає страхування як сукупність фінансово-економічних відносин, завдяки яким перерозподіляється частина національного доходу та сукупного суспільного продукту шляхом особливого методу утворення страхового фонду грошових ресурсів – сплатою грошового внеску страхувальник забезпечує собі чи третій особі в разі настання події, обумовленої договором або законом, суму виплати відшкодування страховиком, який забезпечує утворення, поповнення страхових резервів та в разі необхідності частину ризику перестраховує [11].

Відповідно до роботи [12] російських науковців страхування як економічна категорія являє собою систему економічних відносин, яка охоплює сукупність форм і методів формування цільових фондів грошових коштів та їх використання на відшкодування збитку при різних непередбачуваних несприятливих явищах, а також на надання допомоги громадянам при настанні певних подій у їхньому житті.

Наукове видання

**Козьменко Ольга Володимирівна
Козьменко Сергій Миколайович
Васильєва Тетяна Анатоліївна та ін.**

**Страховий і перестраховий ринки
в епоху глобалізації**

Монографія

Друкується в авторській редакції

Дизайн обкладинки і макет В.Б. Гайдабрус
Комп'ютерний набір і верстання С.О. Рубан

Підписано до друку 16.08.2011

Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Друк офсетний. Ум. друк. арк. 22,6. Обл.-вид. арк. 22,4.

Тираж 300 пр. Замовлення № 34

Відділ реалізації

Тел./факс: (0542) 78-83-57

E-mail: info@book.sumy.ua

ТОВ "ВТД "Університетська книга"

40009, м. Суми, вул. Комсомольська, 27

E-mail: publish@book.sumy.ua

www.book.sumy.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 489 від 18.06.2001

Віддруковано на обладнанні ВТД «Університетська книга»

вул. Комсомольська, 27, м. Суми, 40009, Україна

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 489 від 18.06.2001